
СТАНОВЛЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

*Шаповалова В.В. ,
студентка 1-го курсу гуманітарного факультету
Сумського державного університету*

Місцеве самоврядування в Україні має досить довгу і драматичну історію. Воно пройшло довгий шлях розвитку від середніх віків і часів козацької республіки до незалежності України. Спроба впровадження широких, демократичних основ місцевого самоврядування була зроблена і в часи національної революції 1917 – 1920 років, однак ця поразка завершилась повним знищенням будь-якої згадки про місцеве самоврядування за часів комуністичного режиму. Саме в період існування України як ки влада рад вважалась демократичним здобутком “соціалістичного суспільства” і називалась “народовладдям”, хоча формувалась і керувалась виключно однією комуністичною партією, не допускаючи будь-якої опозиції. На сучасному етапі діяльність органів місцевого самоврядування регулюється Конституцією України та Законом України “Про місцеве самоврядування”. Згідно зі статтею 2 даного Закону, місцеве самоврядування – гарантоване відповідальність органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2, с.1].

Становлення й розвиток місцевого самоврядування є необхідною умовою формування й функціонування громадянського суспільства, яке через відповідні інститути здійснює вплив на розвиток місцевого самоврядування. Ці процеси, як і багато інших у суспільстві, взаємозумовлені. О Бондар, зокрема, зазначає, громадянське суспільство й держава розглядаються шляхом протиставлення, а їхній взаємозв’язок досліджено ще недостатньо. Аналогічні підходи через потужний вплив державницької концепції поширюються й на місцеве самоврядування [1, с.22]. Історичний досвід підтверджує, що формування громадянського суспільства в європейській країнах відбувалося шляхом становлення різноманітних структур – через ремісничі цехи, гільдії, громади, вільні міста, корпорації, у яких складались нормативні засади й потреби самоврядної демократії. Українське суспільство впродовж віків перебуваючи під владою різних держав, все ж зберігало єдність не завдяки владі, а всупереч їй. Підвалинами народної солідарності була відносно усталена тенденція громадянського поступу, поєднана з відповідною етичністю, традицією й соціально-культурними особливостями. За століття іноземного панування в Україні накопичився певний громадянський потенціал самоврядування та його культурно-дискусивного забезпечення. Основним осередком самоорганізації життя була традиційна громада з рівними правами кожного на вибори старости, скарбника, часом писаря. Очевидно, що формування громадянського суспільства в Україні

значною мірою залежатиме від становлення й розвитку демократичних інститутів і форм участі громадян в управлінні суспільними справами. Зокрема А.Ткачук зазначає, що “дійсність такої перспективи не може бути відокремлена, ізольована від набутих історико-культурних засад громадянського поступу, зафіксованих демократичними цінностями, власне, української соціальної й політичної культури” [5,с.114].

На думку О.Тодики, місцеве самоврядування відіграє особливу роль у становленні громадянського суспільства в Україні, будучи при цьому одночасно й механізмом його формування, і його невід’ємною частиною. Залучення членів місцевого співтовариства у процес прийняття суспільно значущих рішень - один з важливих механізмів реального здійснення народовладдя [6,с.52].

Коріння місцевого самоврядування виходить з територіальної сусідської общини стародавніх слов’ян. Така община влаштувала свої справи самостійно, на власний розсуд і в межах наявних матеріальних ресурсів. З часів Київської Русі набуває розвитку так зване громадівське самоврядування. В його основу покладено виробничу та територіальну ознаки, тобто громади, які формувались на виробничій або територіальній основі. Територіальне громадівське самоврядування розвивається на основі звичасового права, а його елементи виявляються у вічах. Суб’єктом міського самоврядування виступала міська громада, а суб’єктом сільського – сільська громада (верв), яка об’єднувала жителів сіл, мала землю в своїй власності, представляла своїх членів у відносинах з іншими громадами, феодалами та державною владою [1, с.48].

Прикладом організації місцевого самоврядування у середньовічних містах було магдебурзьке право. Суть Магдебурзького права полягала у вивільненні міського населення від юрисдикції урядової адміністрації та наданні місту самоуправління на корпоративній основі. Міщани складали громаду із власним судом і управою. Надання місту Магдебурзького права означало ліквідацію влади над його громадянами з боку феодалів та адміністраторів великих князів. Міське самоврядування передбачало право громадян обирати собі повноважну раду строком на один рік. Разом з Магдебурзьким правом міста отримували і майнові повноваження. Вони володіли нерухомим майном, землею, запроваджували податки, тобто жителі могли керувати економічним становищем міста [5, с.114].

Робилися спроби розбудови місцевого самоврядування і в часи 1917 -1920 рр. Зокрема, Універсали УЦР визнавали і зберігали існуючу систему місцевого самоврядування. Центральна Рада всіляко підкреслювала свою прихильність до даного інституту. В той же час чи не в усіх зазначених та багатьох інших документах фактично йдеться про підпорядкування органів місцевого самоврядування центральному уряду.

Фактичне відродження місцевого самоврядування в Україні, у широкому розумінні цього слова, почалося після обрання депутатів Верховної Ради Української РСР та місцевих Рад народних депутатів у березні 1990 р. Новообрані місцеві ради хотіли позбутись, як партійного, так і державного патронажу над своєю діяльністю у сфері забезпечення потреб місцевого населення [3, с.368].

На жаль, сьогодні в Україні мешканці села чи міста ще не усвідомлюють себе територіальною громадою, яка створює за рахунок сплачених нею податків місцевий бюджет, призначений для задоволення спільних потреб її членів. Більшість членів громади не вважають себе власником корпоративної власності – комунального майна, тому байдуже ставляться до розбитих дверей власного під’їзду, ліфту чи занедбаних зон відпочинку. Ніхто при цьому не замислюється, що на ремонт пошкодженого майна треба затратити ними ж зароблені кошти.

Отже, місцеве самоврядування – це багатовіковий досвід людства в організації структури влади та побудови взаємовідносин влади з людиною. Цей досвід свідчить, що влада тільки тоді буде задовольняти потреби кожної людини, громади, діяти в їх інтересах, коли сама громада безпосередньо буде брати участь в прийнятті рішень разом з владою та безпосередньо формувати цю владу.

Список використаних джерел:

1. Бондар О. Місце та роль інституту місцевого самоврядування в структурах громадянського суспільства//Журнал «Віче» – К.,2009 – №17 – с.22.
2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року.
3. Історія держави і права України: Навч.посібник /А.С.Чайковський – К.,2000 -с.368.
4. Литвин В. Про деякі засадчі проблеми розвитку місцевого самоврядування // Голос України – 2003 - №249 – с.2.
5. Ткачук А. Місцеве самоврядування в Україні: довга дорога до демократії // Становлення владних структур в Україні (1991 - 1996) / Редкол. О. Гарань, В. Кулик, О. Майборода. - К.: Центр політичного аналізу “День”, 1997. - С. 114.
6. Тодика О.Ю. Проблеми реалізації органами місцевого самоврядування своїх повноважень в аспекті здійснення народовладдя // Держ. будівництво та місцеве самоврядування: Зб. наук. пр. - Х.: Право, 2004. - Вип. 7. - С. 49.

Науковий керівник: Семенов В.М., доцент кафедри права СумДУ